

Фортеця для серця

КУПИТИ

Про книгу

Це історія про дівчинку, яка після трагічної смерті батька і зникнення матері опинилася у бабусі в селі. Про її мрію малювати, про непростий шлях до мрії, про вчителювання в невеличкій сільській школі. Леся мрійниця і дивачка. Вона навіть вітер приручила. І незважаючи на прагматизм сільського люду, усім серцем полюбила село. Власне, роман присвячений людям землі та селу, яке, на жаль, вимирає на очах.

А ще «Фортеця для серця» — книга про любов, таку казкову, але щиру-щирі. Коли перетинаються діаметрально протилежні світи. Два брати (представники бізнесу і влади) закохуються у звичайну і дуже незвичайну вчительку малювання. Хто кого обере і яку таємницю відкриє зникла матір? Кінцівка світла і казкова, але з натяком на серйозні висновки.

A woman with long, wavy brown hair is the central figure. She has her eyes closed and a serene expression, looking downwards. Her hair is adorned with a large, colorful floral arrangement on the right side. Around her neck is a thick, layered garland of various flowers, including bright orange and yellow ones. She is wearing a dark, possibly black, strapless top. The background is a soft-focus field of tall, dry grass and reeds, bathed in warm, golden light, suggesting a late afternoon or sunset setting.

ОЛЕНА ПЕЧОРНА
ФОРТЕЦЯ
ДЛЯ СЕРЦЯ

ОДНА ПОМИЛКА — ОДНЕ ЖИТТЯ

Олена Печорна

Фортеця для серця

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2014

© Сердюк О., 2014

© DepositPhotos.com / cranach2, обкладинка, 2014

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2014

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2014

ISBN 978-966-14-8125-0 (epub)

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Електронна версія створена за виданням:

Печорна О.

ПЗ1 Фортеця для серця : роман / Олена Печорна ; передм. Н. Шевченко. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. — 368 с.

ISBN 978-966-14-7848-9

Після загибелі батька та зникнення матері маленька Леся Райська опинилася в селі у бабусі, яка була їй не дуже рада. Дівчинка вірила, що колись мама повернеться... Єдиною втіхою самотньої дитини стало малювання — Леся мала неабиякий хист... але ніхто в селі цього не розумів. Уже доросла, Леся залишилася так само нетутешньою для односельців. Вона вміла намалювати сніг, дощ і найзаповітнішу мрію — та не могла стати для них більш зрозумілою. Одне слово — художниця! Та доля веде дівчину тільки їй одній знайомими шляхами, і рано чи пізно до Лесі прийде і радість визнання, і справжнє кохання, і сенс життя...

УДК 821.161.2

ББК 84.4УКР

Дизайнер обкладинки *Маргарита Єфімова*

Чи буває боляче небу?

Є книги, які боляче читати. Боляче до щему, до крику. До ледь тамованих ридань і майже невидимих сліз у куточках очей. І здебільшого це — вартісні книги. Справжні. Це не просто складені до купи слова, це дзеркало, у якому відбивається реальність, і водночас — сон, у здійснення якого віриш, мов у казку дитинства, щиро і самовіддано. Ці книги, як скальпель хірурга, ріжуть заради одужання. І їх мало, як і всього істинного. Але вони є.

Одну з таких книг ви зараз тримаєте в руках.

Творчість Олени Печорної нагадує народження нової зірки. Ось він, потужний спалах — і сяйво, чарівне і містичне, від якого несила відвести очей. Так, як пише вона, в українській літературі не пише ніхто. Молоду авторку часто порівнюють з різними відомими сучасними письменниками, що, як на мене, не має жодного сенсу — пані Олена цілком самотня, її авторський стиль, упізнаваний ще з часів дебютної «Грішниці», якщо й змінився, то лише на краще. І пише вона ніжно про болісні речі. Глянеш на фото авторки — відразу й не скажеш, що ця гарненька жінка може писати так, з надриком, на вищій ноті, не збиваючись, не фальшивлячи... Олену Печорну тільки очі виказують. Трохи втомлені, мудрі й дещо сумні. У людей, які добре пізнали життя, позирк часто буває сумним.

«Фортеця для серця» — це роман-картина. Роман-шедевр, намальований вітром, що кудлатим псом тулиться тобі до ніг. У ньому немає карколомних поворотів сюжету, нереальних красунь чи голлівудських мачо. Навіть місце дії — село Бувальці — точнісінько таке, як тисячі інших сіл по всій Україні. Просто йому пощастило з учителькою малювання.

У «Фортеці для серця» головною героїнею є любов. А головним героєм, напевне, прощення. Ви не знайдете тут однозначних оцінок чи чорно-білих барв. Леся Райська, художниця «з виразними очима кольору зрізаного стебла» уміє малювати все. Під її пензлем оживає зима, вона може викликати сніг і намалювати дощ, і вітер, і найзаповітнішу мрію. Сирота, яку виховала бабуся, вона щедро

повертає душевне тепло й піклування всім, хто про неї дбає: бабі Зої, тітці Дусі, своїм подругам, — і не тому, що повинна, — вона просто не може інакше. Її щире серце, як камертон, що звучить від щастя й від біди, чує і добро, і зло і стає еталоном найчистішого звуку саме тоді, коли його зачіпає кохання. Самопожертва Лесі не вимушена, не вимучена — це спосіб її буття. Люби того, хто любить тебе. Скажете, так має бути? Звісно. Але ж нечасто так буває насправді.

За божественний талант дехто вважає Лесю відьмою, та вона на те не зважає. Рятуює життя незнайомцю картиною, вичакловує собі Вовка з людськими очима, мріє і страждає, знаходить друзів — і живе. Повнокровним життям, з усією його трагічною красою, із втратами та здобутками, з помилками та відступами. Леся знає, що перманентного щастя не існує. Вона це відчуває, і водночас — вона щаслива завжди. Вона має сім'ю і покликання і не грішить перед Богом, не закопує в землю свій талант у гонитві за грошима. Вона завжди лишається собою. Не руйнуючи, не фальшивлячи, вона створює інший світ — прекрасний і чистий, як вона сама.

Любов, стверджує авторка «Фортеці для серця», це не лише коли голі тіла, а коли й душі — голі. Я не можу з цим не погодитися. Бо насправді таке воно і є, істинне кохання. Без масок і захисних обладунків, без мурів, якими ми оточуємо серце, аби не скніло, аби не обпеклися, аби не плакали... Це так по-людськи і так природно — намагатися уникнути болю. І так само безнадійно, як уникати спроб дихати, навіть якщо навкруги задимлене повітря. Рано чи пізно усе одно доведеться вдихнути на повні груди, і варто знати, що повітря наших почуттів створюємо ми самі. Будемо ненавидіти — доведеться повсякчас дихати отруйними випарами.

Тож давайте навчимося прощати. Це найскладніша наука на світі. Але воно того варте.

І — так, небу буває боляче.

Адже небо живе.

Наталка Шевченко

Присвячую своєму батькові
Штупуну Віктору Семеновичу

Маленька дівчинка сумує за татком,
яким ти вже ніколи не зможеш бути...

Той, хто кохає, бачить серцем, а не очима.

Башар ібн Бурд

Оточіть серце мурами — і воно забуде, що таке любов... або навчиться бачити крізь стіни.

Висока трава

Дівчинка стояла посеред високої трави. З усіх боків її оточували живі стіни. Вони рухались і колихали в собі вітер, а дитині здавалося, що довкола розповзаються гнізда невидимих змій, лишаючи по собі вкрадливий шурхіт і рух. Щоправда, їх було чути при самій землі, тоді як вище й аж до самісінького неба несло тужливе й протяжне:

— Горечко!!! Господи, прости й помилуй! Синочку мій!..

Дівчинка озирнулася. Виразні очі кольору зрізаного стебла вихлюпнули страх, і той покотився, неначе трав'яні хвилі, у самісіньку гущавину.

— Синочку!!!

Завмерла. Русява голівка лякливо втислася в плечі. Тихо. Не дихай. Тоді дорослі не помітять і не знайдуть. Дівча вкотре озирнулося навсібіч і спробувало втихомирити тремтіння тіла, але воно вперто відмовлялося коритися. Мала втікачка прикипіла поглядом до трави, чекаючи, що ось-ось звідти вигулькне чиясь рука і вхопить її. Нікого. Серце калатає в грудях так гучно, що боляче дихати, а вітер-пустун лащить до ніг і тріпоче поділ дитячої сукні. Збоку навіть могло видатися, що дівчинка збирається злетіти над трав'яними хащами й полинути невагомою хмаринкою якомога далі звідси. А може, вона того справді хотіла?

— Горе!!!

На сільському обійсті голосила жінка — висока й худа, як жердина. Голосила страшно, припадала до землі, билася об неї головою й набирала повні пригорщі. Чорної, густої. Якби могла, то, мабуть, усипала б ту землю в самісіньке серце, наповнивши його по вінця, аби не відчувати раптової пустки, що засмоктувала цієї миті всенький світ. Молодша сусідка стояла поруч, налякано хрестилася й коли-не-коли кидала швидкий погляд у сад, який розрісся відразу за будинком. Там колихалося море. Високе й зелене, воно ховало в собі дівчинку. Вона була мала, лише п'ять років, тому пірнула в траву з головою, годі й розгледіти.

— Матвіївно, цитьте!.. Дівча налякали, забігло он, і не знайдеш.

Жінка підвела обличчя, зчорніле чи то від раптової біди, чи від землі, обпекла поглядом і прохрипіла:

— А бодай вона зслизла, як мати її непутяща!

Сусідка тріпонулася й аж залякла. Тільки кліпала вигорілими віями, мов теля перед забоєм.

— Та... що це ти? Як... це ти? Матвіївно, Бога побійся! То ж дитина.

Господиня захиталася, обхопивши розпатлану голову брудними руками.

— Її утроба. Її. Нечестивиці. Плоть від плоті. Ні крихти ж Михайла мого, ні рисочки... синочка... — крик застряг у грудях і пішов углиб жінки, усе глибше, глибше, аж поки до серця вліз отрутою й прошипів уже там своє моторошне «синочку».

Дівчинка не втрималася й побігла від того крику, занурюючись у зелену пастку. Трава лізла в очі, чіплялася за рученята й ніжки, впивалася в шкіру, хапала русяве волосся й силкувалася побороти малу остаточно, а та схлипувала, падала, підводилася й шепотіла самими вустами:

— Мамо... мамочко...

Лише голос трави у відповідь. Попереду, позаду, ліворуч, праворуч — скрізь. Нема йому початку й нема кінця.

— Матусю...

І вже з іншого світу чи з іншого берега голос:

— Лесю! Дівчинко, де ж ти?

Спинилася. Губенята тремтять, по обличчю — солоний дощ.

— Де мама?

Поряд опиняються чиїсь порепані долоні, у них засохла земля, також солоні й гірка. Ці руки підхоплюють дівчинку, піднімають високо й урешті міцно притискають до теплого тіла, у якому, здається, навіки оселяється плач.

— Дитинко... онучко моя... рідненька...

Сусідка, дивлячись на жінку з онукою на руках, знову хреститься і, вже не соромлячись, розмазує сльози обличчям.

— Йой-йой! Наробив ти, Михайлику, горя! Ой, наробив! Свою душу занапастив і їхні махом єдиним.

День, коли в невеличкому селі Бувальці з'явилася маленька дівчинка, був чорним. Почорнила його звістка, що котилася від хати до хати, немовби літня пожежа.

— Мишко Райський загинув.

— Як?

— У метро. На колію стрибнув, просто під колеса потяга.

— Лишенько яке! А може... теє... випадково?

— Якби ж то. Свідки були. Свідомо. Стояв і чекав, а потім тільки шелеп!

— Матінко Божа! А Матвіївна як?

— Лежить біля труни, сама на мерця схожа. Годі відірвати бідолашну від сина, ні до кого не озивається, навіть на онуку очей не зведе.

— На онуку???

— Та він же з дитиною був. На очах у дочки й порішив із собою.

— Як то? А чого?

— Хтозна.

— Певно, через жінку. Зникла Вірка. Усі речі у квартирі, лише документів нема. Як у воду канула.

— З коханцем дременула.

— З коханцем? Дитина ж. Та й Михайла любила до нестями.

— Тоді чого ж хлопець під колеса кинувся? З доброго дива? Авжеж, з полюбовником Вірка. Зникла ж бо, нема ніде. Певно, знайшла багатшого, а Мишко, бач, прикипів до... художниці. Їй-богу, відьма. Ще й малювала, як навісна.

— Отож.

Над хатами перекинула відро ніч і хлюпнула з нього темрявою, проте мало не в кожному вікні ще довго світилося. Жінки смажили, пекли й варили, приправляючи страви гірким зітханням, чоловіки ладналися копати свіжу могилу й нишком чухали потилицю: ну хіба не клята ота любов звела хлопця зі світу? На самому окрайчику вулиці, у невеличкому будинку, лише на дві кімнати, горіла свічка. Так мало бути. Посеред ліжка з високими залізними бильцями в м'якій перині лежала дівчинка й слухала ніч. А ще голоси. Вона не розуміла, чому

опинилася тут, тому слухала уважно, сподіваючись, що в словах, які шелестіли в темряві, можна буде віднайти підказку.

— То підійшов костюм, га? Бо я все щодо розміру сумнівалася. Не бачила ж Михася років із три точно.

— А не видно? Як картинка, лежить. Легінь. Не скажеш, що геть-чисто понівечений.

— Матвіївну знову вкололи? Наче затихла.

— Фельдшерка була, то впорснула заспокійливе... От тільки я з ліку збилася вкотре. Не переживе Зоя, ой, не переживе.

— Ш-ш-ш. Не навроч. У неї ж ондечки є для кого. Мала ж Михасева тут. Забрали з Києва... навісного.

Дівчатко на слові «Київ» тріпонулося серед високих подушок. Лесі так хотілося втекти звідси. Куди? Голоси знали. У Київ, бо там є її ліжко. Не таке велике й м'яке, але її. І квартирка крихітна — не те що цей будинок. Зате в ній Леся знала кожен куток і навіть темряви не боялася і звуків. Їх було завжди багато, часом дівчинка навіть думала, що дев'ятиповерхівки — то вулики, тільки для людей. А ще в них... хтось неодмінно дихав за стіною, а тут... Раптом тишу розтяло навіпіл:

— Пугу.

Жінки заворушилися, певно, хрестячись. Леся розплющила одне око й помітила, що світло від свічки затремтіло чи заколихалося.

— Пугу.

— Чуєш, Степанівно?

— Сичі.

— Пугу-пугу-пугу.

— Вони. Без них лихо не обійдеться.

Леся вкусила свій кулак і зі страху мало не обмочила постіль. Дівча ніколи не чуло про таких птахів, тому подумало, що це щось значно страшніше. Може, потвори які? Бродять десь у темряві. А що, як жертви собі шукають? А як знайдуть її? Дівчинка підібгала під себе ноги й стала схожа на розпульсовану цятку, маленьку таку, крихітну, непомітну. Хотілося плакати, але навіть плакати було лячно. От і тремтіла, як вогник свічки, тієї, що... що біля труни, а ще шепотіла беззвучно, самими вустами, щоб подумки кричати, скільки було сили, таке рідне й рятівне: «Мамочко». От лишень темрява відповідала:

— Пугу-пугу-пугу.

Що може вигадати дитина, коли чогось боїться? А коли боїться всього? Лесин страх розповзався й множився, навіть сподіване світло нового дня не зробило його бодай на крихту меншим. От дівчинка й вигадала гру. Так-так. Схованки. Вона лежала серед високих подушок, мов у схованці часу. Пухнаті, м'які, з вишивкою, вони затуляли малу від решти світу, а дівча вдавало, що спить і не помічає нічого, зовсім ні-чо-го: ні людей, ні тіней, ні рухів, ні голосів. Хоч довкола із самісінького ранку щось відбувалося. Заходили й виходили люди, рипіли двері, чулися плач і молитви. Якась жінка принесла для неї темненьке платтячко й тихенько поклала поруч.

— Вдягни.

Леся кліпнула й ускочила в ту сукню за мить, щоб одразу ж пірнути назад у подушки. І знову з головою. Аби не чіпали більше. А її й не турбували, лишень погодувати спробували, та з переляку дівча не змогло проковтнути й шматка хліба. Тихо. Вона знову лежить і не знає скільки. Поруч чути кроки, шепіт. Чому всі шепочуться? Може, нічні потвори викрали в людей голоси? А вона лежатиме тихо, так тихо, щоб усі думали — спить. Сон — то добре, сон — то порятунок, а вигаданими сновидіннями можна відмежуватися від кімнати, де пахне так незвично, а люди в чорному хитають головами, що чудернацькі годинники.

— Лесю...

Шепіт почувся коло самого вуха. Здавалося, майже торкнувся шкіри, натомість мала стисла вії так міцно, що перед внутрішнім зором затанцювали кола й цяточки.

— Дівчинко... Час. Треба прощатися з татом.

Татом? Леся зіщулилася.

— А може, не варто, Іванівно? Диви, як злякалася. Ще мале, усе одно нічого не розуміє.

— Та хоч свічку б потримала. І без того душа покійного спокою не знатиме. Священик не відспіває, бо не годиться, хай дитина свічку потримає.

— Свічку? То, може, і нехай. Лесю. Лесюню. Ну ж бо, маленька, не бійся, ходімо, я дам тобі свічку, для татка свічка.

Дівчинка втислася в ліжко худеньким тільцем і завмерла, її підстрибнули й оголили вологу зелень — таку пронизливу, що хотілося її накрити чимось, затулити бодай долонею.

— Ти бач, який колір... — тітка розгублено провела по краєчку вишитої подушки, а потім таки наважилася витримати погляд дитини. — Не плач і не бійся нічого. Ось тобі свічечка, стань у куточку, отут, і постій тихенько. Отак. Хороша дитина.

Леся слухняно підвелася й виповзла зі своєї схованки, проте очей усе одно не підводила, натомість міцно-міцно затисла свічку в долоні й відчула, як гарячий віск котиться простісінько на пальці. Дивно, але вона не кричить і не хниче, навіть морщитись якось лячно. Просто стоїть.

Звідкись здалеку котиться гуркіт, розходиться й щораз гучнішає, а від того здається, що небо гнівається. Он яке чорне у вікні! Може, небу боляче? Болить йому, як господині цієї оселі. Присутні нишком кидали короткі погляди одне на одного, мовляв, уже час, проте жоден не наважувався відірвати згорьовану жіночу постать від труни посеред просторої кімнати. Жінка припала до грудей молодого чоловіка, охопила його, немов дитину крихітну, і тужила мовчки, а від того мовчання гуркіт грому здавався ще страшнішим.

— Краще б уже плакала, — шепотілися жінки по кутках.

— Диви, а покійний, покійний... як живий. Усе одно, що заснув. Спить собі, та й годі.

— Ага. То лише обличчя, а тіло... пошматоване. Крий Боже! Складали до купи нещасного, хоч смерть, кажуть, миттєва була.

— А водій? Що водій?

— А що? Нічого. Бідолаха. Він і помітити не встиг, як Михайло наш кинувся на колії. Кажуть, чекав до останньої секундошки й шурхонув, що камінь на дно. Мить — і нема.

Сусідка Євдокія, слухаючи тихі розмови, не припиняла шепотіти молитов, а поглянувши на перелякану дитину з тремким вогником у рученятах, сплеснула в долоні:

— Цитьте, кумоньки, годі. Он дитя й без вас наполохане.

Огрядна жінка коло порога, яка лякливо тулилася до дверей, здавалось, от-от і покотиться, стурбовано закивала:

— Отож. Дитя. Це ж треба, Всевишній дав, щоб на тій станції метро якраз Павлівна наша була. Та ви тільки подумайте! Їхала від

своїх, молочне дітям возила, а тут таке. Це ж вона Михайла впізнала.

— Та ну?

— Що «ну»? Упізнала. Бачить, дівчатко стоїть саме-самісіньке, скривилося, бідолашне, нікому й діла нема. А Павлівна не дурна, зметикувала, що то Матвіївни онука, і на село із собою забрала, насилу впрохала слідчого. От вам історія. А то що? Була б Леся, певно, у сиротинці якому. Точно, була б. А так у бабці. Матвіївна ж онучку чи не вперше й побачила. Ото біда! Онучку в день смерті сина вперше побачити.

— А мати Лесина де? Не з'явилася?

Дівчинка міцно затисла між пальцями свічку, так міцно, що та тріснула, а віск покотився гарячим струмком, заливаючи пальці. Та Леся того не відчувала, бо слухала. Опустила зелені очиська в підлогу й навіть шкірою вловлювала звуки, проте ніхто з цих людей у чорному не міг дати відповіді.

— Ні. Господиня до квартири, яку вони орендували, уже інших квартирантів устигла пустити, речі передала швиденько, а там і документи, свідоцтво про народження Лесі, а Віри нема, і паспорта нема. Зникла.

— Зате Ніна прийшла... Бачте, не погордувала.

— Де, кумонько?

— Та ондечки, не видко? Попід стіною стоїть. Дивіться-дивіться, чорна яка. Скільки років пройшло, а вболіває.

— А Василь що? Отак дружину відпустив?

— Ото дурна. А чого не пустити? Коли Михась покійний уже. А що за життя любилися, то молоді ж були.

— Було. А з Вірою зустрівся... І все, не стало чоловіка.

— Люта любов, ой люта... Ніни не пошкодував, до матері стежку забув через свою Віру... Жодного разу не навідався, оце тільки... дібрався.

Над будинком щось гучно тріснуло. Переполохані дорослі мовчки заходилися хреститися, а дівчатко затислося в самісінький куток і розчинилося.

— Ти диви, як сили небесні гніваються!.. І сичі... сичі вночі кричали не перед добром.

— Та яке добро? Ніхто не відає, що й сталося.

— Тільки дівча знає... Дівчинка ж бачила.

Леся відчула, як десятки поглядів пронизали її наскрізь, немов метелика на голку настромили й під лупою заходилися вивчати. Затремтіла вся, як була. Тітка Дуся, сусідка, не стрималася й мимоволі затулила дитя собою.

— Цитьте! Геть подуріли. Ще допит улаштуйте дитині біля труни. Мала вона ще, щоб зрозуміти щось. Мала.

Леся заплющила очі й відчула, як падає кудись глибоко, дуже глибоко. Підземелля. Воно величезне, наповнене рухом і звуками. Довкола люди. Багато людей. Вони кудись поспішають, зосереджені на власних клопотах. Хтось розмовляє, десь кричать, проте більшість вдивляється в довжелезний тунель, де ось-ось має з'явитися світло. Леся знає, бо вже не раз була в цьому місці. От і тепер стоїть у натовпі й чекає, хтось тримає її за руку. Коли з чорноти починає линути гул, дівчинка відчуває, як чийсь палець стискають її долоню, стискають так міцно, що Лесі робиться боляче. Дуже боляче, з болю хочеться кричати, та дівчинка знає, що її крику ніхто не розчує, бо гул у тунелі наближається й ось-ось накриє собою.

Мала, шукаючи порятунку, зводить очі догори й раптом помічає пташку. Маленьку таку, чорненьку. Ніхто з цілого натовпу не бачить її під самісінькою стелею, але пташка є, вона б'ється крильми, немов прагне пробити малюсіньким тільцем тонни землі над собою, щоб нарешті дістатися до сонця. Леся розуміє пташку. Лесі так само хочеться до мами, але мами нема, є лише той, хто тримає за руку, тримає міцно. За мить дитяча долонька вивільняється, і перелякана дівчинка розуміє, що навіть той хтось кудись зник. Леся дивиться на пташку вгорі й не знає, плакати чи радіти, адже той хтось був її батьком.

А тепер у цьому чужому будинку незнайомі дорослі запевняють, що нерухомий дядечко в труні — її татко. Леся не знає, чи вірити їм. Дядечко справді дуже схожий на тата, от тільки навіщо лежить так довго й ніяк не підводиться? І через що всі до одного люди вдяглися в чорне? І навіщо свічка в руках? І чи справді ота чужа бабуся — її? Але найголовніше, про що стукотіло серденько в грудях, про що хотілося кричати гучніше, аніж гуркоче найстрашніший грім над головою, було те саме коротке й вистраждане: «ДЕ МОЯ МАМА?»

Той день тривав нескінченно. Дівчинка вже думала, що він зачаклований і просто не має кінця, проте ніч усе ж таки прийшла, от тільки без сновидінь. Глибоко за північ Леся не спала. Здавалося, її проковтнув... будинок і тепер розчиняє в собі, як липучу цукерку. Під дівчинкою рипіли іржаві пружини старовинного ліжка, яке більше скидалося на гамак і не випускало із себе одразу. На горищі шурхотіли взад-вперед невидимі протяги. Деся унизу скрипіли розсохлі мостини підлоги, постарілі від часу й кроків. Хто ж тут ходив? Дівча не знало. Будинок був чужий. Може, тому було так страшно? Краще дивитися на щось знайоме, уже бачене. На місяць, наприклад.

Вони з мамою іноді дивилися на місяць. Леся надто добре пам'ятала хвилини споглядання, бо саме так її заспокоювала мама... після того, як... Дівчинка зіщулилася, перетворившись на мушлю — крути-верти, а до осередку не дістанешся. Вона навчилася бути мушлею, а ще ходити навшпиньках і ставати невидимою, бо лише так можна було вберегтися від звіра, коли той прокидався. Спочатку таке траплялося рідко, потім частіше. Останнім часом дракон майже не спав. Мама від того страждала й запевняла, що вони дві принцеси в зачаклованій башті, просто їм потрібно навчитися жити поруч із драконом. Як? Леся знала, і мама теж. Треба тихесенько, не дихаючи, крок по кроку дістатися непоміченою до кухні, щоб уже там у сякій-такій безпеці пірнути в мамині обійми. Якщо все виходило і втеча вдавалася, вони, схвильовані й припиншкі, сиділи в старому кріслі, обійнявшись міцно-міцно, і дивилися у вікно. А вікно, навіть якщо це вікно зачаклованої башти, завжди показує небо, уночі ж там висить місяць.

Леся пам'ятає, що в такі хвилини їй довго не спалося. Здавалося, сні розбрідалися й просто не могли віднайти шляху до їхньої башти. Тоді мама... цілувала її в оченята, усміхалася й говорила, що сновидіння іноді блукають так, як місяць. Ще довго жінка й дівчинка роздивлялися на нічне око всесвіту, аж поки врешті котрийсь зі снів знаходив потрібну дорогу. До речі, Леся завжди засинала першою, і останнє, що пам'ятала, було місячне сяйво й мамине дихання. Тепер його нема, а місяць є.

Он він. Завис у відчиненому навстіж вікні, немов чудернацька іграшка. Круглий і сяйливий. Виблискує крізь мереживні фіранки. А ще слухає сад. Леся впевнена в тому. Саду годі не слухати. Дивно. Будинок її лякає, а сад чомусь ні, хоч він однаково чужий, а ще великий, у ньому дерева добрі. Вони тримають у пригорщах гілок яблука, а потім скидають додолу так солодко-солодко, що хочеться бігти в ту траву і в ті яблука, сховатися, згорнутися, заплющити міцно очі — і нарешті прокинутися. Прокинутися, бо це все — лише сон. Це не може бути правдою.

— Мамо, — шепоче дівча до місяця й темряви, але ті незворушно стоять над ліжком нічною вартою. Дівчинка схлипує й занурює обличчя в пухнасту подушку, від чого навіть дихати стає важко, зате не чути ні як падають яблука, ні цього чужого будинку, ні голосних схлипувань у сусідній кімнаті, ні тихих голосів. І не видно чоловіка, що, здається, так і залишився лежати там, у труні.

Лесі не було на похороні. Може, тому їй отаке ввижається? Дівчинку пожаліла тітка Євдокія й відмовилася брати із собою на цвинтар, натомість лишила її зі своєю матір'ю Устиною, такою ж стародавньою, як і її ім'я. Баба була зігнута до землі дугою, зморшкувата і якась чорна. У роті стирчало два останні зуби, а волосся давно втратило свій колишній колір. Та й сама баба той колір навряд чи пам'ятала, зате добре знала, як має поводитися і що є по закону, тому пильно дивилася на дівча, яке забилося аж за бильця ліжка й визирало звідти зелено-зелено. Стара невдоволено прицмокнула язиком на той її погляд і стала схожа на зголоднілу бабу-ягу.

— Не має так бути, ох, не має. Треба було взяти на кладовище. Бо що виходить? Дитина з рідним батьком не попрощалася. Негоже. Кров же його, як-не-як, не водиця.

Леся пригадала, як висохлі покручені пальці старої пройшлися по русьвому волоссячку.

— Хоч і не схожа ти на Михася. Викапана матінка. Стережися, щоб, бува, не з'їла тебе Матвіївна.

Дівчинка накрилася подушкою з головою, але все одно чула, як там, за порогом кімнати, плаче баба Зоя, ота, що може її з'їсти.

— Зоє, тихше. Годі, чуєш? Його ж не піднімеш.

— Дусю, Дусю, я сина в сиру землю сховала, навіки сховала, ніхто не підніме вже соколика, не розбудить...

— Краще б ти, Матвіївно, задрімала. Відпочити тобі треба. Геть знесилена.

— Нема мені спокою. І йому нема. Ти скажи, сусідочко, скажи, ріднесенька, що ж він накоїв, золотий мій? Що ж накоїв? Душу загубило дитя моє. То як із цим жити, Дусю?

— Та ти ж не сама. Є Леся. Сирота сиротою. Дитина ж не винна.

Запала тиша. Вкрадлива й моторошна. Краще б уже схлипування, аніж повне безгоміння. Леся навіть на місяць забула дивитися.

— То вона винна. Мати її окаянна. Вона... душогубка. Проклинаю!!! Чуєш? Усім єством своїм, нутром, у якому тридцять років тому синочка виносила, проклинаю...

— Тихше! Ну! Годі, годі! Господь із тобою! Які прокльони? За Михася молимося, за донечку його. Чуєш?

— Бодай крізь землю пішла, відьма. У пекло прями́сінько. Де вона тепер? Ну, де? Дитину лишила напризволяще. Ото тобі й уся молитва.

Дівчинка тремтіла й затуляла долоньками вуха, затискала так, що в них починало густити. Ні, вона не питатиме бабці, де мама. Ніколи. Боятиметься? Напевно. Але ще більше просто знатиме, що робити того не можна.

Не спитала Леся, де її мама, ні вранці другого дня, ні через день, ні через тиждень. Запитання не зникло, воно просто застрягло в ній скабкою, боліло й мучило, вона вчилася з ним жити потай, щоб ніхто з дорослих не здогадався, що воно є. Леся була занадто малою, щоб до кінця збагнути значення бабусиних прокльонів, проте вловлювала не слова. Ні. Їй вистачало самої інтонації, щоб зрозуміти, що в цьому будинку її мама — ворог. А ще дитина зрозуміла, що їй доведеться тут жити. Скільки? Боялася про те думати. Так само, як і питати про маму.

— Убивця, — повторювала баба Зоя вранці, в обід і ввечері, а найчастіше бурмотіла оте своє «убивця» на сільському кладовищі, біля свіжої могили, куди водила Лесю щодня, а то й кілька разів на день. Уже й односельці осудливо почали кивати головами:

— Законсервує дитину у своєму горі Матвіївна, не помітить і коли. Ну, нащо, спитати б, дівчатко тягти за собою? То хіба місце для малої?

Сказала б ти що їй, Дусю!

Тітка печально кивала й тихо відповідала:

— Не чує.

Зоя Матвіївна таки не чула, бо прислухалася до іншого.

Це Леся зрозуміла одразу ж, як потрапила з бабцею на самісінький край сільського кладовища. Там було вітряно. Дивовижно. І це за всякої погоди, хоч уже за кілька кроків углиб хрестів панував затишок. Здавалося, вітер посадовили на ланцюг саме коло входу на цвинтар, і той незримим охоронцем дихав у спини живим, щоб пам'ятали. Маленька дівчинка завше зупинялася саме тут, на межі між світом мертвих і світом живих, зачаровано слухала дихання вітру, упізнавала й тихцем простягала рученята, немов прагнула нагодувати з долонь незримого охоронця. Може, тому й носила в кишені окрайчик чорного хліба. Відтак той хліб пах вітром.

Сьогодні вона теж принесла гостинець, дістала й розглядала таємний малюнок, що його утворили крихти на долоні.

— Їж... — прошепотіла.

Вітер ковзнув невагомим крилом простягнуту руку й полетів. Летів від кладовища полем, летів красиво — від найвищих хмар і аж до трав, далеко, доки з розгону не гупнув об стіну густого лісу. Дівчинка щільніше вкуталася в стару хустку й зиркнула на бабуню. Слухає тата. Як же то страшно, коли слухають мертвих! Худорляве жіноче тіло впало на свіжу могилу, руки оповили земляний горбок, посивіле волосся вибилося з-під країв чорної хустки, а вона все дослухалася до глибини під собою. Чи не озветься рідненький? Чи не прошепоче: «Матінко, йой-йой, боляче мені тут!»?

Тітка Дуся, яка ніби випадково опинилася поруч, не втрималася й підійшла до дитини, обійняла.

— Ходімо, маленька, зі мною. Бабуся пізніше надійде. Ходімо.

Леся слухняно простягла долоньку, що ще пахла хлібними крихтами й вітром, а потім усю дорогу придивлялася, як тітка втирала прірву сліз, що котилися, котилися й котилися з волошкових очей. Леся їм не дивувалася, вона помалу звикала до чужих сліз. Знала, що то через тата, проте собі плакати не дозволяла, бо за татом... не виходило... плакати.

Попереду вигулькнув будинок. Той самий. Вони нарешті дійшли до оселі, у якій про маму навіть згадувати страшно. Дивно, проте

дівчинці часом здавалося, що стіни підслуховують її думки, всмоктують і заповнюють ними свою чорну пустку. І її таємниця дивиться з усіх кутків. І хоч куди сховайся — скрізь чути, як ворухиться велетенське й болюче слово «МАМА». Певно, тому Лесі зовсім не хочеться туди заходити. Будинок це відчуває, бо якимось сумовито розпливається жовтою плямою серед зелені саду й зітхає всіма рогами одночасно.

Тітка Дуся, помітивши настрій дівчинки, присіла поруч і всміхнулася. Але усмішка видавалася дивною на ще вологому від сліз обличчі.

— Ти звикнеш, Лесюню. Повір. Ми звикаємо навіть до тих речей, які нам не подобаються, — поцілувала й дала змогу дівчинці самій ступити перший крок до оселі.

Леся слухняно зайшла, озирнулася й прожогом залізла на стілець коло столу, відвернулася до вікна й підперла рученятами підборіддя. Це було її улюблене місце в будинку. Хоч ні, яке ж улюблене? Найпевніше зручне. Крізь примружені вії було видко вулицю й людей. Можна отак сидіти весь день і визирати маму, тоді точно не прогавиш. Леся це й робить — дивиться у вікна. Тітка Дуся зітхнула до дитини, втерла непрохану сльозу й заходила порпатися коло печі, шукаючи обіду, проте нічого їстівного не знайшла.

— Матвіївна за своїм горем тебе, золотце, замордує зовсім. Почекай. Я хутенько вареників із дому принесу. Посидиш сама? Не боїшся?

Дівча вийняло з кишеньки залишки вітряного окрайця й кивнуло.

— Ну от, молодчина. Я швидко.

Як тільки сусідка зникла у своєму дворіщі, стежкою проповзла довга тінь, вхідні двері рипнули й впустили чорну жінку досередини. Згорьована мати опустила простісінько на поріг і довго сиділа нерухома, мов скам'яніла. Онучка, зиркнувши на бабу, залізла на стілець, підгорнувши ноженята, і затамувала віддих. Чорна-чорна жінка вимовила-виспівала:

— Що, дитинко? Самі ми з тобою. Самісінькі. Горе проковтне, сили вже висмоктало, серденько з'їло. Сину мій, втіхо моя!.. Чому ж ти мене не взяв із собою?!

Підвелася, похитуючись, дійшла до припічка, тремтливими руками дістала старі грубі ножиці й щосили ними по волоссю різнула. Сиві

змії впали до ніг і, здавалося, зашипіли на підлозі.

— Ой синочку мій рідненький,
Та відкіля ж тебе й виглядають,
Та коли ж тебе дождуть?

Озирнулася.

— Що, Лесюню, чи гарна бабуся? Ой, гарна.

Леся мовчала, кліпала часто-часто зеленою прірвою оченят і боялася поворухнутися. А напівпритомна жінка підійшла до дитини.

— А діточки ж мої манісінькі, сиріточки,
Та як же й ви будете виростать,
Та як же ви будете горювать?
Сиротинко ти моя... Сиротинко...

Ножиці в жіночій долоні раптом описали коло над дитячою головою — і туга русява коса обірвалася. Леся вражено зойкнула й охопила рученятами місце, де ще мить тому було волосся. Натомість відчула між пальцями короткі кучерики. Чужі. Зіскочила, вхопила косу й міцно притисла назад, немов та могла прирости. Дивилася на бабу густим поглядом, неначе та ножицями відкраяла не волосся, а серденько, і тепер воно, гаряче, стугонить у тремтливих долоньках. Жінка, не витримавши погляду, озирнулася по кімнаті, немов бачила те все вперше, похитнулася, впала на запилену підлогу, покотилася по ній жмутком болю й заголосила протяжно, що вовчиця завилала.

— Що ж це я наробила, Господи? Що накоїла!!! Єдиного сина не вберегла!!! Та чого ж ти так рано таку й хатку тісеньку забажав? Краще б я в сиру землю лягла й не встала... Я-а-а-а...

Дівчинка підскочила й блискавкою вибігла з будинку, задріботіла босими ноженятами й зникла у високій траві. Плакала довго, аж поки вичерпалися сили. Мабуть, уперше за той час, що перебувала тут, її тільки здригалося в судамах, а вона все ніяк не наважувалася розплющити очі.

— Мамо, мамочко, забори мене звідси!

Але мами не було. Тоді дівча бодай спробувало уявити матусю. Ось вона дивиться на неї пильно й лагідно, очі — два верчики тепла. Шкіра... ніжна, лоскотна й пахне чимось знайомим аж до болю. Дотик волосся, довгого, далеко за плечі, і гладенького. Мама часто

повторювала, що в Лесі її волосся, тішилася ним, пестила, і ось...
Ось... Дівчинка розплющила очі, шукаючи решток скарбу, а коса
вплуталася у високу траву й мимоволі уквітчалася дрібними
пелюстками. Дівча всміхнулося крізь пелену ще не випланих сліз і
згадало мамину усмішку — легку-легку, найдорожчу з усіх, бо лише
мамина усмішка свідчить про дитяче щастя.

— Лесю!!! Дівчинко моя!!! — неслося від будинку й падало скрізь
у траву тягарем. Його не можна було бачити, проте, здавалося, стебла
під ним пригиналися й лякливо шепотіли до землі.

— Ось ти, маленька. Тихше, тихше, не плач. Ціла? Ой Господи!
Налякала як Матвіївна! Голосить, що сиротину занастила. Ціла... —
Жіночий погляд помічає косу в дитячих руках і спалахує. — Бабця? Не
плач, дитинко, то вона з горя великого... А волосся... воно ж відросте
ще краще, ніж досі було...

Дівчинка схлипувала й ховала очі на теплих грудях, бо
здогадувалася, що волосся, може, і стане кращим, ніж було, а от
життя — ні. Без мами.

Уночі до димаря прилетів вітер, довго вовтузився довкола, немов
чував кошлату спину об охололі цеглини. Леся згорнулася калачиком у
своєму ліжку й дослухалася до руху вгорі, міркуючи над тим, що вітер,
певно, звик до неї. Ось і тут віднайшов, а з собою приніс темінь. Якщо
розплющити очі й визирнути з-за краєчка ковдри, то можна побачити її
у вікні, але Леся боїться, бо звідти суне щось таке велетенське, як
водяна вежа — від одного краю ночі до другого. Сон? Дівча довго
опиралося, аж поки зрештою непомітно й незбагненно геть усі звуки й
відчуття розійшлися кімнатою, а сновидіння пірнуло в її голівку...

Снилося волосся, її волосся, от тільки красиве-красиве, яким було
ще зранку, ба ні, краще. Довге, аж до самісіньких п'ят, його кінчики
тяглися травами й упліталися в суцвіття польових квітів. Деся поруч
хтось співав. Вітер? Ні, вітер був, але він не співав, а заколисував у
Лесиному волоссі голос... Мамин.

— Мамо...

— Ш-ш-ш...

— Я хочу до тебе. Чуєш?

— Знаю... Зачекай...

І ледь-ледь відчутний дотик до чола.

Уранці Леся похапцем зіскочила з ліжка й чимдуж підбігла до вікна, щоб віднайти ще напівсонними оченятами ранкове сонце. Примружилася й усміхнулася, а промені заплуталися в коротких кучериках, як у велетенській кульбабці. Усе буде добре сьогодні, бо їй мама наснилася. Просила зачекати. І Леся чекатиме. Скільки треба... І навіть тут. Потяглася, пішла до порога, стала навшпиньки й обережно штовхнула долонькою дерев'яні двері, де-не-де облуплені. А ще рипучі. З першої кімнати пахло пирогами. Висунула носика й глипнула зелено. Біля печі вовтузилася бабця Зоя. У її руках рум'яними бочками підморгували пиріжки. Кинула короткий погляд на онуку, і в очах зблиснуло щось схоже на промінець, отой ранковий, який несе новий день.

— Прокинулася? А я пирогів напекла... І з капустою, і з сиром, і з ягідками... — Винувато стелула плечима. — Не знаю ж, які ти любиш.

Дівчинка ковзнула босими ноженятами по теплій долівці й невпевнено ступила крок уперед. Жінка не стрималася, поставила тацю з пирогами на стіл і кинулася до дитини. Обіймала довго, притискаючи щосили до змученого серця, а руки, які ще солодко пахли тістом, пестили пухнасту голівку.

— Пробач мені, дівчинко моя. Ріднесенька, пробач... Волоссячко відросте... красиве-красиве. Позаплітаємо його стрічками або... чим там ще... Я ж не знаю, не плела, золотце, не було кому, а тепер навчуся. Будеш у мене першою дівчиною на селі. Віриш?

Дівчинка мовчки кивнула головою, дослухаючись до бабусі. Щось змінилося в ній. Біль лишився, але пішов углиб, на поверхні ж утворився проміжок для життя — заради онуки. Жінка гаряче поцілувала зелені оченята й усміхнулася:

— Ну, що? Ходімо їсти пироги? Виберемо вдвох найсмачніші й будемо потім пекти собі. Ми дівчата худенькі, нам можна.

Коли після сніданку до господи зазирнула тітка Дуся, то одразу й не повірила власним очам, так і вклякла з глиняним глечиком, у якому парувала гречана каша. Господиня глянула на гостю й сплеснула в долоні.

— А що це ти, Дусю, вигадала, га? З глечиками носишся. Ти краще, сусідонько, пирогами почастуйся...

Тітка полегшено видихнула й посвітлішала на очах.

— Та то лишилося... мої старі не подужали. А каша смачна вдалася, от і хотіла пригостити. Та хіба каша пирогам рівня?

— Отож. Нам оті, що з ягідками, до смаку. Правда, Лесюню?

Дівчинка всміхнулася, геть чисто вимащена червоним соком з ягід:

— Ми й завтра таких напечемо. Бабуся каже, що нам можна, бо фігура дозволяє.

Жінки не втримали сміху — і будинок в одну мить став молодший.

Кілька наступних тижнів Леся відігрівалася, немов біля вогника, ще зовсім крихітного й непомітного сторонньому оку, проте для них із бабусею оте раптове порозуміння було рятівним. Час це збагнув. Час мудрий до таких речей. Саме тому він неквапливо брів по самі плечі в траві й непомітно, мовби потай уплітав тижні в химерне мереживо літа. А воно... літо того чорного року було напрочуд лагідне. Мабуть, хтось угорі вирішив, що це допоможе ранам швидше гоїтися. І вони рубцювалися, страшно, з грубезними краями, однак гоїлися...

Щоразу новий день розпочинався однаково — рано. Хоч як Леся намагалася поспати довше, тутешні ранки пробуджували від найсолодших сновидінь. Мабуть, було щось у повітрі, звуках, запахах... Дівчинка з годину лежала в ліжку-гамаку, підставляючи обличчя під пустотливі промінчики, і було так приємно мружитися від яскравого сяйва, приємно підглядати за всім, що відбувалося на гамірному подвір'ї, а ще слухати... просто слухати ранок.

Найперше, що вривалося у свідомість, — кукурікання. Леся чула його ще крізь сон, але знала, що виконавець ранкового концерту — червоний і страшенно войовничий півень. Він почувався господарем подвір'я й виконував найважливішу місію — сповіщав про ранок. Можливо, тому навіть удень півень поважно й неквапом виходив із курника, озирався й залітав на собачу буду, відшукував на її даху найвище місце, щосили тріпотів крилами й натхненно перекикував усіх сусідських півнів. Хтозна, чи його вважали за зірку зозулясті кури,

проте кудкудакали так само жваво й переконливо. До того всього додавалося й гелґотання гусей.

Довгошиїх було зо два десятки, і вони легко могли приборкати куряче царство, але Лесі здавалося, що гордовиті птахи не вважали цю затію за таку, що варта їхньої уваги. Принаймні гуси проходили повз курей, високо звівши поважні голови. Дівчинка знала, що попереду в птаства тривалий день, наповнений невідкладними справами: знайти найсоковитішу траву в лузі й найглибші місця в озері. Увечері ж гуси поважним гуртом поверталися назад. Іноді Леся з бабцею йшли їм назустріч, тоді можна було побачити пуголовків у воді. А коли щастило, то прилітала красива й майже казкова бабка, принаймні дівчинка в тому була впевнена й зі щирим захватом споглядала тріпотіння прозорих крил.

Хто ж іще наповнював собою ранок? Звісно, Мурко. О, цей велетенський розбишака щоранку нявчав так голосно, що міг перекричати навіть півня. Котище дуже любив сиродій, а за ніч устигав добряче зголодніти. А як інакше, коли полювання на мишей хіба що снилося рудому в солодких снах? От ледащо зранку й підганяв господиню до повітки, де вже чекала вона — біла й мудра корівка Лиска.

Леся спершу побоювалася корови й близько не підходила. Величезні роги кілька разів навіть примарилися в нічному жахітті, але згодом дівчинка збагнула, що Лиска добра й що роги їй потрібні хіба тільки на те, щоб покрасуватися серед інших корів на пасовиську. Лиску Леся з бабцею стрічали ввечері завжди. Дівчинка весь день нетерпляче позирала на сонце, і ледве воно починало котитися донизу, хапала до рук лозинку, щоб за її допомогою воювати з ворожим військом пекучої кропиви, яка росла одразу на вигоні. Ті зарості, здавалося, мали чарівну властивість відростати за ніч, бо хоч як натхненно Леся вибивала їх лозинкою, вони все одно щовечора вбирали в себе мукання корів.

Корів було чути ще здалеку. Рогаті годівниці раділи господарям, а заразом сповіщали, що несуть в обважнілих вим'ях пахуче молоко. Бабця Зоя частувала свою годувальницю шматком хліба із сіллю, а потім вони йшли слідом за теплими боками Лиски й розганяли зграї надокучливих комах. З першими сутінками мала й стара господині вирушали до повітки, вмикали ліхтар над головами й починали

творити таїнство вечірнього доїння. Якщо зранку Леся не брала в ньому участі, то ввечері неодмінно відкладала всі дитячі клопоти й прибігала до бабці, щоб подивитися, як Лиска віддає молоко, що дзвінко дзюрчить у дійниці. А ще пахне. Власне, молоко пахло так солодко, що вусатий Мурко трохи не млів простісінько коло бабиних ніг.

— Ну ти й нетерплячий. Стривай, — усміхалася бабуся в краєчки хустки, мнучи повне вим'я.

Потім вони проціджували білу енергію лук крізь марлю й заходили до хати. Леся випивала повнісіньку чашку, знаючи, що свіже молоко подарує такі ж пахучі сни, цілувала бабусю й бігла до ліжка, яке вже не скидалося на гамак. Лесі було приємно думати, що то м'якесенька хмарка, у яку вона пірнає аж до ранку. Коли ж одразу не вдавалося заснути, вона слухала цвіркунів у високій траві. Вони, мабуть, шаленіли від музики, бо влаштовували справжнісінькі концерти, що їх годі було переслухати. Під ці звуки дівчинка дозволяла собі згадувати. А ще чекати... терпляче чекати на маму.

Леся звикла до того, просто з-в-и-к-л-а, при звичаїлася, оббулася. День при дні клопоти робилися своєрідними ритуалами, які давали відчуття захищеності: учора було так, і сьогодні, і завтра буде. Нове життя заспокоювало своєю простотою, а ще всотувало в себе цілу купу важливих справ, вражень та обов'язків.

Обов'язки тут мали всі. Леся дуже швидко підмітила, що в селі кожен чітко знає, що має робити, а то не встигне за літом, не впорається й прогавить щось важливе.

Для бабусі Зої отим важливим стала онука, відсунувши решту справ на друге місце. Зоя Матвіївна всю себе присвятила доглядові дитини. А може, то був порятунок для материнського серця? Певно. Жінка щосили намагалася догодити малій, по-своєму, звичайно. Так, як те розуміла. І хоч дівчаток раніше вона не виховувала, проте збагнула, що найперше красуню треба вдягти. Це сталося одразу після... пирогів, якими вперше частувала онучку.

Леся пам'ятає, як того самого дня, узявши її за руку, бабця повела до крамниці в самісінькому центрі села. Крамниця була не така велика, як ті, що до них дівчинка звикла в місті. Та й краму в ній було небагато. З-за полиць виглядала кудлата-кудлата тітка з яскраво розмальованими очима. Грізно зиркнувши на гостей, тітка раптом пом'якшила погляд і заходилася протирати уявний пил на вітрині. Бабця спинилася навпроти й висунула дівчинку поперед себе.

— Катерино, дай нам на дитину платтячок, га?

Жінка звела докупити такі ж намальовані брови й кахикнула собі під ніс. Зоя Матвіївна ступила крок уперед, просуваючи й Лесю. Тепер дівчинка майже впритул дивилася на пишні груди у квітчастій сукні.

— То даси, Катерино?

Жінка знітилася:

— Матвіївно, наче ти не знаєш, що нема нічого путнього. І не скоро завезуть.

Бабуся стисла Лесину долоньку.

— Як Бобаричисі, так є? І свою Галю теж он як одягла! Дивись, мо', в імпортне, га? А як сироті, то одразу нема? Пошукай он між полиць чи попід ними. Та добре пошукай. Щось комусь відклала, еге ж, признавайся!

Тітка кліпала очима, немов бачила перед собою ману чи чула хтозна-яку дурницю.

— Тітко Зоє, відчепіться. Якби не горе, то, їй-богу, сказала б я вам.

— Знаю-знаю. І показала б... Еге ж? Ти тільки, дочко, на неї поглянь уважніше, — бабуся торкнулася репаною долонею Лесиною підборіддя. — В очі зазирни. Бачиш? Твоя Галька ввечері біля мамчиної цицьки засне, хіба ні? І Петрович донечці, дивись, найкращу ляльку привезе з відрядження. Правду кажу? А цій дитині хто? Та не відводь очей, не відводь. Хто оцій дитині казку прочитає ввечері? Хто бантика почепить? Мовчиш? Мовчи. Як не я, то ніхто. То невже плаття шкода сироті? Ну? Хай хоч одежині радітиме, як нема кому радіти!

Продавчиня лишень відвела очі вбік і промовчала. Бабця кілька хвилин постояла, а потім згребла Лесю до грудей і щодуху вибігла з крамниці, нашіптуючи:

— Нічого, не пропадемо, квіточко моя. Удвох не пропадемо.

Увечері бабця Зоя стягла з горища давно закинуту швейну машинку, певно, ще довоєнну, довго щось крутила в ній, дзенькала,

потім дістала з шафи справжнісінький скарб — шматок красивої зеленої тканини — і заходилася вперше в житті шити. Шила до ранку. Шила й плакала над тим шитвом, а коли засів новий день, відклала вбік щось криве й настовбурчене, геть не схоже на сукню.

Леся вже й прокинулася давно, і живність уся прокинулася, бо кричала на подвір'ї щосили, кличучи господиню, проте бабця ніяк не могла змусити себе підвестися. Їй здавалося, що перед нею лежить не сукня, а доля. Ото все, на що їм з онукою варто сподіватися в цьому житті. Раптом скрипнула хвіртка, і гуси загелготали так натхненно, що собачий гавкіт просто загубився серед галасу птаства. Господиня визирнула у вікно й здивовано підвелася. За мить до будинку зазирнула пухната голова, яку Леся добре запам'ятала ще вчора.

— О. Здорова була, Катко. Що загубила? У мене тут не універмаг, вибачай, дефіциту не тримаю.

Жінка скривилася, притискаючи до повних грудей чималого пакунка.

— Тітко Зое, не треба, га! Я... ось... це для тебе, — і простягла простісінько Лесі.

Дівча стояло ще босе й нечесане, зазираючи прямісінько в душу. Жінка не витримала й відвела погляд, але руки й далі простягали вистражданий дарунок.

— Я... теє. Гальці відклала на виріст. А потім оце собі подумала: коли ще то буде, а ваша красуня тепер носитиме, еге ж?

Бабця Зоя сіпонулася й опустила плечі, немов розтанула.

— Спасибі. Ти скажи скільки, я заплачу.

Жінка знову зиркнула на босоногу дівчинку й ледь стримала раптові сльози, хитнула головою й чимдуж майнула до дверей, неначе біда, що оселилася в цій хаті, цілилася впіймати її за руки.

— Нічо не треба, Матвіївно, нічо. Я ж ніч не спала, мучилася. На свою Гальку гляну, а поперед очей ваша онука стоїть. Їй-богу! Хіба мотлох отой мамку замінить? Га? Правда ж? Та й не в ньому щастя. Я Гальці нове куплю, а вашій ніхто батька нового не купить! — заридала й вискочила, лишивши пакунок на порозі.

Біля того пакунка ще довго голосила бабця, а Леся терпляче чекала й дивувалась отим дорослим: то нема, то бери просто так. Коли ж увечері вони з бабцею таки розгорнули раптовий скарб, там виявилось одразу кілька платтячок, колготи, кофтинка, ще й стрічки, барвисті,

мов райдуга. Леся щасливо приміряла обнови біля височезного дзеркала, яке займало мало не півкімнати. Бабця спостерігала за онучкою, не стримувалася й потай утирала сльози — надто несхожа була дівчинка на свого татка. Проте інакшої не було й уже не буде. Нікого в її синопка не буде. Є лишень ця зеленоока мавка. Головне, що є. З'явилася в найчорнішу годину й лишилася, щоб витягти з тієї чорноти.

— Бабцю, я вже. Гарна? — Дівчинка крутнулася на одній нозі, і сукня розлетілася довкола тоненького стану зеленою хмаринкою.

— Найкраща.

Леся підбігла й довірливо стала поруч. Жінка поцілувала кучерики, узяла торбу й повела онучку ранковою вулицею, як робила щодня. Це був ще один ритуал. Вони купували свіжу паляницю в сільській крамниці. І купували неодмінно вдвох, щоб усі бачили: Матвіївна не сама в цьому світі, а з дочкою свого Михасика. Цього ранку вони йшли, мружачи очі від яскравого сонця, вітаючись із перехожими, що всі як один здавалися сусідами, бо хоч би де ти жив, про тебе однаково геть усі знали геть усе. Леся зрозуміла це майже одразу, як потрапила сюди. Уже першого дня незнайомі люди, яких вона бачила вперше, називали її на ім'я і співчували малій сиротині.

Сьогодні дівчинка вистрибувала на одній нозі, щаслива, бо в обнові — у зеленій, як її очі, сукні. Здавалося, цієї миті всі-всі бачать, яка ж вона красива в цій чарівній сукні. Леся без упину всміхалася й довірливо вдивлялася в обличчя. Це була нова гра. Власне, дівчинка встигла вивчити всіх. Принаймні на своїй та сусідній вулиці точно. Вона могла сплутати імена, однак зовнішність пізнавала непомильно. Дівча мало дивовижну пам'ять на обличчя чи... щось іще. А може, вона виявила в собі цю здібність, щоб утримати в голові матусині риси. Ось очі. Ні, не такі. Ніс, вуха, вуста, шия, руки, хода. У кожному перехожому Леся підсвідомо шукала якоїсь подібності до мами й не знаходила, проте дівчинку це особливо не засмучувало. Аякже! Мама в неї одна така. Хіба може бути хтось на неї схожий? Ось і тепер навпроти завмерли сині-сині очі з украленням опалого листу. Дивна

суміш. У мами очі зелені, не такі. А ці дивляться пильно, мов дірки пропалити хочуть.

— Онучка твоя, Матвіївно?

Бабуся завмерла сторожко й затулила собою дівчинку.

— Моя. А тобі що до того?

Незнайома жінка кивнула й смачно прицмокнула:

— Нічого... Онучка, то й онучка... — Сині очі раптово шугонули прямісінько в душу й одним порухом розітнули її навпіл. — Не схожа вона на ваш рід анітрошечки. Хіба не бачиш? Осліпла ти, Матвіївно, від горя. Нагуляла Вірка байстрючку, твого Михася обкрутила, а ти тішся тепер.

Бабця затремтіла всім тілом. Лесі навіть страшно стало. Пошерхла рука стисла дитячу долоньку так міцно, що, здавалося, от-от бризне кров.

— А не пішла б ти, Задериho, вітру в полі шукати?.. Бач, розгомонілася. Не полохай мені дитини й людей не тумань. Моя це онучка, ясно?

Бабця посунула на жінку так страшно, що та мимоволі відступила аж під сусідський тин і пірнула в першу-ліпшу хвіртку. Уже звідти, певно, відчувши себе в сякій-такій безпеці, розумниця озвалася на прощання:

— Ну-ну... твоя. От тільки ви за рік не пригадаєте, який із себе Михайло й був. Їй-богу! Бо як тут пригадаєш, коли під носом... отака «своя» кров. Та й мала не згадає. Пішов Михась у землю без вороття.

Бабця Зоя сіпнулася до хвіртки, але жінка хутко зістрибнула на поріг і голосно прокричала у відчинені двері оселі:

— Петровичу, ти вдома? Я ось ішла собі та й захотіла привітатися...

Леся швидко-швидко перебирала ніжками, щоб устигнути за бабусею, яка, здавалося, злетіла в повітря від пекучої образи й линула вулицею, щоб якнайшвидше опинитися вдома. Обидві лишилися без хліба, бо так і не дійшли до крамниці, проте ця обставина видавалася дівчинці дрібницею, коли порівняти з риданнями, що струшували бабцю до пізньої ночі. Уже й гуси додому повернулися з луку. Ба навіть Лиска сама з паші прийшла й розгублено кліпала довгими віями посеред двору.

— Бабусю... — Дівчатко підійшло впритул до ліжка, на якому голосила бабуня. — Не плач...

Тоненькі пальчики несміливо торкнулися плеча. Зчорніла жінка підвела обличчя, і Лесі здалося, що в бабусиних очах скінчилося життя. Не було вже сліз — вичерпалися. І очей майже не було — лише крик застиглий. Раптом жінка рвучко схопилася з ліжка, підбігла до шафи, розчинила дверцята з такою силою, що вони мало не лишилися в руках.

— Сина, кажеш, не згадаю... Михась тут, він із нами. Завжди буде.

Пальці стрибали поличками, аж поки з найвищої видобули найцінніший з усіх скарбів — час. То був цілий стос фотокарток, дбайливо перев'язаний червоною стрічкою. Здавалося, що фотографії обпікали шкіру. Дівчинка злякано дивилася, як тремтять бабусині руки, дрібно-дрібно, немов у гарячці. Зчорніла жінка притискала кожне фото до серця так палко, немовби торкалася живого сина й отак вихлюпувала ніжність, яка застрягла в ній каменем. Не втрималася й поцілувала сірий від часу папір, а потім усе дивилася й дивилася нескінченно довгим поглядом... Переглядала всеньке життя в коротких спалахах об'єктива.

І воно поверталось, зринало зграйками спогадів. Вона не опиралася їм, пропускаючи крізь серце, що кривавилося від болю. Похитнулася, схопилася за груди, захрипіла. Дівчатко розгублено кинулося до бабусі, коли та раптом дістала з-під печі ящик з інструментами, вихопила грубезний молоток і заходилася прибивати фотографії посеред стіни. Несамовито. Кожну забивала окремим гвіздком — щоб уже навіки. Леся затулила вуха, проте оскаженілий стукіт заповнював собою кожен міліметр простору, і вже за кілька хвилин на стіні висіли геть усі фотографії. Вони кліпали загорнутими кутиками й таємниче повертали згорьованій матері навіть не сина, точніше, не одного, а цілу шеренгу облич, де в кожному була її кров і плоть — її Михасик. Леся вдивлялася в зосереджене обличчя бабусі, а потім таки наважилася підійти ближче до імпровізованої фотогалереї.

На першому фото їй у вічі дивився маленький хлопчик — десь одного з нею віку. Він стояв коло куща півоній, і той кущ здавався просто велетенським, а самі квіти були, мабуть, більші, ніж дитяча голова. Хлопчик сполохано затискав у руках іграшковий поїзд і недовіркою дивився такими знайомими очима. Леся ніяк не могла

збагнути, де ж вона їх бачила, ці очі. Ось на другій світлині вони теж є. От тільки хлопчик уже вищий за кущ півоній. І переляк у погляді розвіявся. Мовляв, я вже виріс, уже не такий маленький, тому боятися не буду. Хіба що недовіра в очах лишилася, а ще поїзд отой іграшковий. На кількох дальших фотографіях поїзда не було, зате були шкільний ранець, оберемок квітів, десь — велосипед, десь — вудка, і скрізь — неслухняний чуб, що підстрибував упертою хвилею, і знову очі, а в них загонисте: «Бачте, скільки маю справ!»

Певно, справ було досить. Так буває з дітьми. Наприклад, з отією довжелезною вудкою хлопчина, мабуть, бігав до озера по траві, у якій відбивалося сонце. Просто Леся віднедавна знає, що вранці трава майже завжди росяна і в ній можна помітити сотні малесеньких сонць. Чи він бачив їх? Чи рахував? Хтозна. А от на пуголовків роздивлявся. Хлопцям таке подобається. Тим паче, пуголовків там багато, біля самісінького берега, досить лише завмерти на кілька хвилин і придивитися. Ще... ще міг спостерігати за тріпотінням прозорих крил бабки і вже точно воював із кропивою (бо хлопці просто не вміють не воювати), а іноді так, щоб ніхто не здогадався, побоювався коров'ячих рогів. Певно, це все було в нього, і тепер ці спогади гріють бабцю Зою, бо чому вона так ніжно торкається того впертого чуба долонею, всміхається й плаче водночас.

— Смішний мій, — прошепотіли пошерхлі уста.

Дівчинка зирнула на бабуню, однак та тепер нікого не бачила, окрім дивного хлопчика.

— Він був такий... слухняний, такий чуйний. Цілував мені руки. Уявляєш? Притулиться, бува, лагідно, в очі дивиться, а сам раз — і поцілував долоню. — Жінці навіть рука сіпнулася, немов зморшкувата долоня відчула на собі колишній поцілунок. — Хлопчику мій золотий, де ж ти?

Леся зіщулилася. Ніякого хлопчика в баби Зої вона не помічала. Їх тут навіть на вулиці було лише два, та й то старші й зовсім не схожі. Дівчинка підвела голівку вище — і звідти їй в очі раптом зазирнув юнак. Уродливий. Стрункий і високий. Кущ півоній ледь діставав до колін, дарма що чуб так само вперто стирчав догори, зовсім як у хлопчика, що його загубила бабця. І очі. Знову вони. Дівчинці стало гаряче. Чомусь захотілося втекти під небо, туди, у траву, щоб сховатися. Леся почала розуміти. Глипнула на останні фотографії й аж

поменшала. На неї дивився татко. Уважно так, немов бачив наскрізь. Одразу ж затулила долоньками очі й сховалася за бабуню.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ